

కృతజ్ఞత.

సీ॥ భవ్యభోగంబుల భాసిల్లుటంజేసి
 సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము
 పరిసరవాహినీ పరివృతంబగుటచే
 సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము
 యున్నతసాధాళి యొప్పారుటంజేసి
 సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము
 సురసాలతరువాటి శోభిల్లుటంజేసి
 సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము

గీ॥ సంతతము సుధర్మోచితస్థానమగుటఁ
 జూడ సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము
 కనకరత్నాలయంబయి గ్రామకతనఁ
 జూడ సుమనఃపుర సమమ్ము సాలనపురము.
 సీసమాలిక.

శ్రీమంతమై యశశ్శ్రీరంజితంబగు
 సలలితవైశ్య మండలమునందు
 గుఱ్ఱముపేరటం గొమరారు సాంప్రదా
 యము జగద్రేయమై యవతరించె
 దద్వంశజాలలోన దానరాధేయందు
 సదమలకీర్తి బుచ్చయ్యసెట్టి
 యాతనికులసతి కానందదాయయై
 నందనుండుదయించె నాగిసెట్టి

వానియనుగురాణి పావనచారిత్ర
విమలగుణకనంబ వేంకమాంబ

తద్గర్భశు క్షిముక్తామయరత్నమై
హనుమానుడనుశ్రేష్ఠి యవతరించె

నతనియిల్లాలు మహాలక్ష్మి కాంచెను
దనయుల నిర్వర ధన్యతముల

నందగ్రజుండు నాగయసిట్టి యొప్పునీ
రయ్య యగ్గుణనిధి కవరజుండు

హరిగుణాధ్య మహాలక్ష్మి బెండ్లాడి
దత్తపుత్రుని గుణోత్తము గ్రహించె

గుణరత్న వారాళ కోటివీరయ తన
యన్నపుత్రుండు తోడై నటింప

గీ॥ ఉభయవిత్తసన్ధ్యంబులొప్పుమీర
సూక్తిరత్నావళిని సుప్రసక్తి వెలయు
నట్లు ముద్రింపఁజేసి రాయామినీంద్ర
తారకంబుగ జగతిపై దనరునట్లు.

సీ॥ ఎవరిసంపల్లక్ష్మి హిందూమహాజన
విద్యాభివృద్ధికై విష్ణువీర

నెవరిదాతృత్వంబు ప్రవిమలద్విజ్ఞోటి
సంతుష్టికై యన్న సత్రమయ్యె

నెవరియశోలతానవనవాహురముల
దివిజగంగ మునింగి దెసలఁబ్రాకె

నెవరిసద్గుణపుంజ మవిరళతరతార

కావళికంటె నత్యధికమయ్యె

గీ॥ ఎవరు తమమానసముల ననవరతంబ

దివిరి నాదెళ్ళరామయజేశి కేంద్ర

పాదసేవాభిరక్తికై బరపుచుందు

రట్టి వీరయ కోటివీరయలు ఘనులు.

సీ॥ పెట్టించి రెవ్వారు పృథులాన్న సత్రింబు

పాటిమీరిన రుద్రు పాటియందు

యిచ్చి రెవ్వార లహీనమాన్యత్రేత

ములనుసత్రమునకై సాలసయందు

ధనమిచ్చి రెవరు విద్యావృద్ధిగావిరహ

బొలుపుమీరు ఫిరంగిపురముశండు

జేసి రెవ్వరు గురు సేవలు శేముషి

పాటవంబున గొట్టిపాటియందు

గీ॥ వారు వైశ్యకులీనులై వరలువారు

గుట్ట మనుపేర నెప్పరుకులమువారు

ఉచితవృత్తి సదావర్తి నొసగువారు

పేర్నిగలవారు వీరయ పేళ్ళవారు.

సీ॥ భాసురంబగు సాలస వేంచేసియున్న

మంగళాజేవి నెనయు శ్రీరంగధాము

జాయురారోగ్యపుణ్య పాత్రాభివృద్ధి

గుట్టముకులంబునకు నెడఁగూర్చుకొంత

కం॥ సంతోషవహుని సంతత

శాంతరసోద్భాసితాత్ము సమరసకరుణా

స్వాంతుః గౌణపర్తి లక్ష్మీ

కాంతుని నాహితుని బ్రోచు గౌరీశుండున్.

అస్మద్గురుచరణాభ్యాంసహనమః

శ్రీ సూక్తిరత్నావళి.

భక్తపారితోషికము.

ఉ॥ శ్రీజగదాత్ము షానిజనచింతితపావననాము నీలగు
గృహిణిజేహు రాఘవుని రాజ్యధురంధరుఁ జేయుచోమహా
రాజులు తాపసు ల్కవులు రంజిల సీతగళంబువండిడ
నీజితశేష దాల్చితి వరిద్యుతివఃరము వీవె మారుతీ! ౧

కృతకదాంపత్యము.

చ॥ సతతము భీష్మపుత్రి విడఁజాలఁడు మన్మథమోహితాత్ముఁ
గతియిఁక నేమినాకనుచుఁ గాంతుపయింబగఁజూని లోనస ప్రై
మ్మతినివహించుసత్యగనిమాదువిరోధముమాన్వి మాయచే
జతురవచస్కుఁడై ముదముసల్పెడుకృష్ణ భజింతు నెప్పుడున్

క్షయంపరము.

ఉ॥ ఏసతి శౌరిచేతఁ దవయాశ్చిరము ల్వడయంగ వార్తలన్
భూసురవద్యుచే ననిధి పూజలు గారినిదన్ని ద్వారకా

వాసునిచే గ్రహింపఁబడి భావవిశుద్ధతఁ బ్రీతిఁ జెందెనో
యాసతి రుక్మిణి న్మది నహనిశమునృజియింతు యాధిగఁ
స్వాధీన పతిత్వము.

చ॥ శిరమున గంగఁదాల్చుఁ దనచెంతవసించిన సన్గనండు;నుం
దరియని దానిమెచ్చు వనుదక్షతనూభవఁ గిన్కమాన్వన
త్తరి మృదువాక్యశైలిని మదధఃశరీరము నీకొసంగితి
న్మరువకుమత్కృతజ్ఞతను మానినినీ వనుశంభుఁగొల్పెదఁ
గుణత్రయవిభాగము.

చ॥ మొదలనుమూర్తులఁ ముగురముచ్చటగాను సృజించివారికి
యేదనున సృష్టిసంస్థితిలయంబు లనందగుకృత్యముల్బుదం
బెదఁగొన నిచ్చి వాఘ్నురిసతీశ సతీమణిరూప మూనుచుం
బొదుపుగ భక్తపుంజమునుబ్రోచు మహేశ్వరినాశ్రయిం
(చెదఁ

భార్యాపరకత్యము.

ఉ॥ వ్యాసవసిష్ఠశౌండసనకాత్రిశుకాదులు పల్కు స్తోత్రవి
న్యాసమాలందుఁదద్దయు మనంబునుగూర్చినవాఁడుగానభా
షాసుదత్తసుగీతమున సార్తముచేయుచు నూర్త సృష్టిఁజే
తాసనుబెంచి మించుకమలాసను వాసిని సంస్మరించెదఁ
క్రీనినోదము.

ఉ॥ పాణిని వీణఁబూని సితపద్మమునంగొలుపుండి పద్మజ
న్జాణతనంబుమీర మదిసంతసమందఁగఁజేసి పాటచే
శ్లోణద్యుగంచలంబులను శోభిల లోకములేలునట్టి యా
భాణిని భూనస్థంబునను వారకగొల్పెదఁ దద్దయా ప్రిక

స్తోత్రము.

చ॥ సుజనులఁబోయి ప్రోడను విశుద్ధసమస్తకళానివాసునీ
రజభవముఖ్యదేవగణరంజితపాదు గిరింద్రపుత్రికా
నిజవదనాబ్జభాను స్తవనీయవిచిత్రఫణీంద్రభూషణుం
గజవదనుఁ భజించెద సుఖమ్ముగమత్కృతి సాగసమ్మతిఁ

ప్రాచీనకవిస్తుతి.

ఉ॥ ఆనత సర్వలోకుఁడగు నాదికవీంద్రుని నాకుజాతునిఁ
మానికులాబ్ధిసోము సురమాన్యుని వ్యాసునిఁ గాళిదాసుఁబ్ర
జ్ఞానిధి నన్నపార్యుఁ గవినాయకుఁదిక్కున నెఱ్ఱిపెగ్గడ
న్మానకకొల్తుఁ; బేర్కొనుటమా నెదదుష్కవికోటి నెంతయే

గురుస్తుతి

ఉ॥ ఆటలపాటల న్గరపు నజ్జలతోఁ జెరలాడనీక ము
మ్మాటికిఁ దమ్ముఁడన్నయభిమానముఁ దోడ్పడఁగావ్యపాఠము
ల్పాటనమొప్పఁజెప్పి ననుఁబాలనఁజేసి యశంబు దిక్కులఁ
సాటినవేంకటప్పయ విచక్షుణు మద్గురు నాత్మ నెంచెదన్.

అదృష్టము.

ఉ॥ పండితుఁడొక్కరుండు పసిబాలురఁజేరిచి విద్యనేర్పనం
గొండొక కాలమందుఁగనఁగొందరె విద్యకుఁబ్రాతులౌదుర
చ్చండహాలాళిదున్ని వెదఁజల్లిన బీజము లంకురించి ప్రో
ద్దండతవృష్టిసోక ఫలితమ్ముగునే యవియెల్ల నెల్లచో

౧౧

గాంభీర్యము.

చ॥ కనుఁగొన సాధుమానసము కష్టపరంపర లొక్కపెట్టున
న్మనివడిదూక సాగిన విపాకముఁజెంది చలింపనేర్చునా?

గనలి విపత్సరంపరలు గాంధిమహాత్ముడు పిచ్చలింపగన్
బెనఁగొని పైఁగొన న్మనసు పేదరికంబు వహింపఁబోవునే.

పరకార్యసాధనము.

ఉ॥ ఏడులుపూడులంచు మదినెన్నరు పూనినధర్మకార్యమం
దోడరు దుర్భరంబని కృతోద్ధతులైనమహాత్ము లివ్విధం
బేడ నదెట్లన నిష్పదరేశుఁడు వేయిశిరంబులందుఁదాఁ
గూడును నిద్రమానికొని కుంభిని దాల్చుడె సర్వకాలమున్

ఉ॥ లోకములోన మిత్రునకు లోలత మేలిమిఁగోరి ప్రాజ్ఞుఁడా
ప్రాకటకార్యసాధకతఁ బ్రాప్తభరుండయి కష్టమొందు సు
శ్రీకరమైన హాటక మచేతనమైనను స్వణకారుచే
గాకకు లోగి ఖండములుకాదె యలంకృతిగాఁగ నొడ్లకై.

విధి కృతము.

చ॥ అధికధనాధ్యుఁడంచు తనయాపునినెంతయునమ్మిహృద్యమా
విధమున రాత్రియుంబవలు వీడకకొల్చిన భాగ్యమబ్బునే?
విధిగతిఁ గల్గునద్దియు; గుబేరునిజేరి గిరిన్వసించుమ
స్త్రధమధనుండుభైక్షమును మానఁగడంగు నెలబ్బయత్నుఁడై

దురదృష్టము.

ఉ॥ పుట్టినవంశమారయ సుపూజితమైనను మానవుండు తా
నెట్టితపంబుఁజేసిన నరేశ్వరుఁడైన మహావిపత్తులం
బట్టునఁద్రోయ తేడిలను బొందుతనూజులు రాజ్యసంపద
లట్టి ఖాసి దుర్గములఁగవ్వములొందరె ద్వాపరంబునన్.

శా భ్య వృ త్తి.

చ॥ వసుమతి లోభి మిక్కుట మవారితశక్తిధనంబుఁగూర్చినం
బొసఁగఁదదధా మన్యులకు భోగ్యముగావుటఁజూడమేరహి
మసలుచుఁజే నెటీగలు సమంజసవృత్తి గణించు లేనియ
ల్యెసఁగనిసర్వమానవులు వేడ్కభుజించుట లబ్రమే ధరఁ ?

లు భ వి త్త ము.

ఉ॥ రొక్కముఁ బెల్లుఁగూర్చిననరుండు జగంబునలోభమూర్తియై
యొక్కపుడైన నిచ్చుటకు నోపమిఁ దద్ధనలక్ష్మినింద్యమా
చక్కనిపూవుఁబోఁడిఘనచారువయస్స భ్రమించిపుం స్త్వముం
దక్కినయొక్కమందునకు దక్కివినిందితకాదె యుర్వరఁ.

జంతునై సగికము.

చ॥ కుజనుఁడు సజ్జనంబులనుగూడి నిరంతరము స్వరించిన
న్నిజమగు దుష్కృతిన్విడువ నేరఁడొకప్పుడునైన భూమి న
క్కజమగు ప్రేమచేతఁ జిరకాలముఁబాలను బోసిపెంచిన
న్సుజనుని సర్పడింభకముఁస్రక్కఁగఁ బీకదె పంటమిత్తియై

ఉ॥ మంచితనంబుచేఁగుజనుమానస మెంతయు సత్పథంబుఁబ్రా
పించువిధంబుఁజేయఁగను భేదముఁజెంది వెసందొలంగెడు
ఇంచుక వంకమాను నెకొ యిజ్జగతి న్మునకంబుతోఁక బం
ధించినఁగాని దండమునఁ దీరనియత్నముఁజేసినం దుదికా.

చాత్యత్వము

ఉ॥ దానగుణాభివధానుఁడు దైన్యమున న్మొనియాడునధుఁలం
బూని తదీప్సితాధామును బొందఁగ జేసి సుఖంపఁజేసెడు

మానుగఁ బ్రావృషంబుననుమానక మేఘుఁడుచాతకాళికిం
దీనతమాన్పు నీరమిడి ధీరుఁడన న్యశ మొందకుండునే ?

సహజదాత్ప్యము.

చ॥ అరయఁ దురాత్మకుండు తనకంతకుఁడై నికటంబుఁజేరినన్
ధరనుబోపకారపరతగుఁడు నానికి మేలెచ్చెసెడున్
నరుకఁగుఠారమెత్తికుహానానుతియొక్కఁడుతన్నుడాయరాఁ
దరువర మాత్మశాఖలను దట్టపునీడు నీరె వానికిన్

పరోపకారము.

ఉ॥ కొందర నాశ్రయించికొని కోవిన యొక్కరుఁడందరంబునం
గొందలమదియైననొకఁగూర్చునుగాదెమహోపకారముం
బొందుగవారివాహుఁడుసముద్రుఁ వేడి జలంబుదెచ్చియా
నందముఁగూర్పఁడే మిగుల నారముఁ బాణులకిచ్చిధారుణిన్

విద్యాప్రాధాన్యము.

చ॥ చదువరికానిమానవుని సజ్జనసన్నతశాస్త్రప్రవడ్కుకో
విదుఁగన హాపమొక్కిటయివెంట సభన్గనుపించుభేదము
నృదఁపడి కాకి కోవెలయుఁ బంచజనాళికి వన్నెతుల్యమై
విదితవసంతకాలమున వేరగు నెల్లన జాతిభేదముల్

ఉ॥ ఆరయగొప్పనంశమున నభ్యుదయంబునుగాంచిన న్నరుల్
భూరివిభాససంపద లమోఘముగాఁగ వహించినం గళా
శూరులు కాకయున్న సభ శోభిల నేరరు కింశుకంబుశృం
గారముఁగల్గియుండిన సుగంధవిహీనత మెప్పుఁజెందెనే ?

సర్వసమత్వము.

ఉ॥ ఎప్పుడు ధార్మికుండు ప్రియమేర్పడ దానముయాచకాళికిం
దప్పకచేయుచుండున బుధాబుధసంతతికబ్బుచుండెడిన్
దెప్పలుగ స్వలాహకుండు తీవ్రత వర్షపుధారలుంపఁగా
మెప్పుగునేల నూషరపు మేదిని జేరవె నిర్ముఖరాత్తలె.

ఉ॥ భూరికృపారసంబుఁ బరీపూర్ణముగాఁ బ్రసరింపజేసి స
త్పూరుషుఁడార్యదుష్టజనపుంజములందు సమత్వబుద్ధియా
సారకళాప్రవాహమునఁ జందుకొను సర్వజనాలయంబుల
న్వారకముంచు మెక్కగతి వర్గములై ప్రజలుల్లసిల్లఁగన్
గురుశిష్యు.

ఉ॥ ఒక్కఁడులోకమందు సమయోచితమైన యుపాయశక్తిచే
జక్కమైనర్పవచ్చు విరసత్వముఁజెందిన లాతివారలం
బెక్కువచింపనేల పశుబృందముఁగాచెడువేళ మానవుం
డెక్కుడుదండముంగొనియ భేచ్ఛవిధింపఁ డెయాలమందలన్
వంశహాని

చ॥ తలకొని దుర్జనుండొకఁడు ధర్మపథంబునువీడి యాపులం
గలిసి సదాత్మసంతతికిఁ గవ్వముఁగూర్చిన వాఁడు భూమిపై
నిలుచునె మున్నయోధనుఁడునిక్కముధర్మజాగాసివెట్టితా
బాలియఁడె తమ్ములంగలిసి భూరిపరాభవమొంది దుష్టుఁడై
బంధుప్రీతి.

చ॥ కడుతడవైనకాలమునఁ గన్పడినంతనె బంధువుండు తా
దొడిబడి యెల్లవారలకుఁ దోడనె ప్రాణములేచివచ్చెడున్
బొడమి నభోవిటంకమునఁ బ్రొద్దటుఁజేరినయంతమాత్ర రే
ముడిగినతమ్మి క్రొమ్మరఁ బ్రమోదముఁజెందదె సుప్రసిద్ధమై

జాతి నైపుణ్యము.

ఉ॥ మాటలతారతమ్యముః సమర్థుడెటుంగు రసజ్ఞుడౌటనా
రాటముఁ జెందు టొక్కటె ధరన్విరసజ్ఞుడెటుంగనేర్చునా
హటకపాత్రమం దిడుపయస్సలిలంబుల హంసనేఁగుమై
యౌటమిలేక పాల్లుపచు; నోపునెవాయసమెన్నిభంగులన్.

జ్ఞానసామ్రాజ్యము

ఉ॥ జ్ఞానములేక మానవుఁడు శాస్త్రములెన్నిజిజర్చచేసిన
న్దానుబుధోత్తముండనుప్రధానయశస్సుచుగాంచేలేడుగా
పూనియదెట్లన న్మలినముం బరిపూర్తిగఁగొన్నగ్లాసున
న్మానితదీపముంచే రుచిమత్వము సేకురుటెట్లు దానికిన్.

అపాత్రదానము.

చ॥ బుధనుతమంత్రరాజమునుబూరుషుడొక్కఁడుచంచలాత్మఁ
యధమునకెచ్చినంత నది హైన్యమునెందుమఱింత యెట్లన [డౌ
న్విధిపరిపాకముంగనిన వీక్షణహీనునిచేత దర్పణం
బధివసియింపఁగా నమలమయ్యు నిరర్థకమౌటతధ్యమా.

సత్పాత్రదానము.

ఉ॥ యాచకు లాశ్రయింప వినయమ్మున వారికళావిశేష మా
లోచనఁజేసి పాత్రుడని లోలత దానముసేయఁజెస్సయా
కాచినగోఘృతం బనలకంపితపావకకుండమందు సు
కోచములేకవ్రేల్చిన నకుంతితసార్థక మొందకుండునే. 38

సత్యవ్రతము.

చ॥ ఇడుములఁజెంది పుణ్యజనుఁ డౌతకృశించినఁబల్లుసత్యముం
దడపడి మారుఁబల్కుటకుఁదప్పుదుత్రోవలఁద్రొక్కఁడెట్లన
న్బుడమిఁ ద్రిశంకునందనుఁడు భోగముఁగోల్పడి హీనవృత్తిచే
బడలి సమస్తకష్టములపాలయి సత్యము వీటిబుచ్చునే. 39

పితృవాక్యపరిపాలనము.

ఉ॥ పెద్దలునల్కువాక్యమును వేదమటంచు యథోచితంబుగా
నిద్దపుభక్తిఁబూని మదినిశ్చలతంజరియింప ధన్యుడ౯
యద్దియునెట్లన స్తశరథాజ్ఞ శరంబునఁదాల్చి రాముఁ డ
త్యుద్ధతిఁగీర్తిఁగాఁచె సమయోచితశక్తివహించి కానల౯.

మా ధ్య ము.

చ॥ తనమదిదోచుకుండిన బుధప్రకరంబు సమీపమొంది నీ
తనిబలునుగ్గడించి నియతింగడుఁదెల్పినఁ బూనకుండిన
స్వనటనుజెందుమానపుఁ డవారితశక్తి విభీషణుండు రా
వణునకునీతిఁదెల్పు నదివ్యర్థమొనర్చిచెడండ్ల దుష్టుడై.

కే వ ల మా ధ్య ము.

చ॥ కుజనులఁగూడి జీవితముఁగుత్పితకార్యములందుఁజూన్చి తా
స్వజనులనేచుదుష్టమతి సర్వవిధంబులఁజేటుకై మనో
రుజఁగొనినీల్గు నెట్లనఁబగుండని పుత్రునిజంపఁబోఁజతు
ర్భజువలనఁ హిరణ్యకశిపుండు నశించె విచారశూన్యుడై

కే వ ల మా ధ్య ము.

ఉ॥ ఈధరమూర్ఖుజేరి చెవికింపగుపుష్కలనీతిమార్గము
నోభదనొసర్ప బోధితసుబోధము వానికి దుష్టబోధమా
బాధనొసర్ప కేనరుఁడు పాలనుబోసిభరింప భోగికి
న్వేధఘటించు దుష్టవిషవృద్ధిక్రమంబునఁగల్గు నబ్రహ్మ.

మ హా స. మా స ము.

చ॥ సిరిఁదులఁదూగి నిందితపుచేతలఁదక్కి నిరంతరంబుఁదా
బరులకు దానమిచ్చి తుదిభాగ్యవిహీనతఁజెంది కీర్తిసం
భరితుఁడుకాఁడె మానవుఁడు మానుగ దైవముకంటగించిన
న్నరుపమపుణ్యశాలి బలినెక్కునలేదె మహాపథంబున౯.

దుష్టసాంగత్యము.

ఉ॥ ఒక్కనిచేవపూన్నిఁ దమకోటమిఁగల్గదటఁచునమ్మి పెం
పెక్కినపేర్నిఁగాచుకొని యెంత చరించినఁ గీడుమూడదే
అక్కురురాజపుత్రశత మర్కకుమారునినమ్మి యుద్ధమం
దక్కట లచ్చికిందొలఁగియాపదఁజెందిరి క్రోధమూర్తులై

మహాద్రాశ్యము

చ॥ నిరతము నల్పమానపుఁడు నీతినిగోరి మహాత్ముఁజేరి యా
దరమునుగాంచితత్కరుణఁ దద్దయుఁజెను మహానన్నతత్వము
న్సురుచిరపుష్పసంకలితశోభన నూత్నతలైకతఁతువు
న్నరుఁడు ధరింపఁగా గళమునన్ రహిమించదె పుష్పసంతతిన్

స్వజనవాత్సల్యము

చ॥ బలయుతుఁడైనవాఁడుతమపక్షమువారలఘూర్తుఁడొక్కరుం
డలజడిపాలుచేయఁగ రయంబున నాపదఁబాపి సుస్థితి
న్నిలుపును గోపగోకులమూగ్గముగావఁడె యద్రవేలిపై
సిలిపి మురారి దేవవిభునిర్మితవృష్టి భరించి బృందలోన్

దుస్స్వభావము.

చ॥ పరిహితకార్యతత్పరతఁ బాటువడంగను జొచ్చుమానవుం
డరయఁ బరాంగనారతి సహర్షిశము స్టరియించుచున్న నా
తురితఁజెడు న్నిశాకరుఁడు దుర్గముఁడై భువనోపకారియై
గురుసతిఁగూడ శ్రీణదశ గుండఁడె చేడ్పడికాలతంత్రుఁడై

దుస్స్వభావగోపనము.

చ॥ మదిఁబరితాపమున్గొనక మాయికకృత్యములన్వహించితాఁ
బదుగురుఁగాంచఁ బెద్దవలె బైపయిదోచుచునుండుదుర్జనుం
డుదధిఁ దిమిఁగిలాదికమహోగ్రపయశ్చర యుక్తినొప్పి తా
సదమలనీరమట్లు జనసంతతికిం గనుపించదే భువిన్.

అపూర్వసాభాగ్యము.

ఉ॥ పుట్టినదాది మానవుఁడు పుణ్యగుణంబులకెల్ల నిక్కయై
చెట్టగుణంబొకండు తనుఁజెందిన హీనతఁజెందునే ధర్మ
నెట్టన భోగ్యజాతము లనేకముగల్గి హిమా స్తమోందిన
నృట్టునఁబర్వతాధిపతి భావముగాంచదె శీతశైలమున్

సాజన్యము

చ॥ విమలులఁజేయునెల్లరను విష్ణుకథావళి శైవగాధలన్
సమరసమొప్పఁజెప్పి నిజశక్తికొలందిని బుణ్యదాతయై
విమలమనస్కుఁ డెట్లనిన విష్ణువదోద్భవ గంగ లోకము
ల్విమలజలమ్ముదాలించి పవిత్రతనీయదె పాపహంత్రీయై

చ॥ సుజనుఁడు జన్మమెత్తి గుణశోభితుఁడై జగతీహితార్థమై
నిజచరితంబు సత్యమున నిల్చి పరోపకృతిన్లు టించుఁదా
నిజకిరణవ్రసారమున నిచ్చలు లోకముమెచ్చఁబద్మినీ
వ్రజమున కిష్టదాతయయి భాసిలఁడే రవితిగ్మధాముఁడై

లోకజ్ఞు

చ॥ అనయము మానహీనున కనాదరణమ్ముఘటించు) మానికి
స్థు నుఁడని కేలుమోడ్తురు జగజ్జనము ల్పొడఁగాంచినంత; నె
ట్లనమనుజుండుబూడిదెరయంబునఁద్రొక్కుటకుత్సహించు మం
డినయనలంబుఁద్రొక్కుటకు డెందమునందున నిచ్చగించునే ?

ప్రాముఖ్యము.

చ॥ చెడుగులు లేకిబిడ్డలు విశేషముగా జనియింపనేల ? పు
త్రుఁడుగుణవంతుఁడొక్కరుఁడురూఢిగఁజాలఁడెవంశరత్నమై
పుడమి నదెట్లనంగ నుడుపుంజ మసంఖ్యగ నంబరంబున
న్యాడలుటకేమి పున్నమను వెన్నెలరేఁడొకఁడున్నఁజాలజే

అ వి చ్ఛిన్న వి శ్వా స ము.

ఉ॥ ఎవ్వనియందునమ్మకము హెచ్చగుచుండునోవానియందెకా
కెవ్విధి నాపఁబూనిన నదెట్లును నిల్వఁగఁబోదుచూడఁగా
నివ్వసుధ న్మనుష్యునకు నెట్లనఁబారునది న్నరుండు తాఁ
గ్రొవ్వి నిరోధమేర్పరుపఁగోరినమాత్రనె యద్దియాగునే ?

ఉ॥ చేరువఁదీసి కష్టదశఁజిక్కులనెల్ల నుబాపి రక్షణం
బారయఁజేయఁబ్రీతుఁడయి యాతని నమ్మిచరించుమానవుం
డీరస మొందనేరఁ డదియెట్లన నిచ్చేలుఁగూడుఁబెట్టి సాం
పారఁగఁబెంప శ్వాసము సదాశ నరు నివ్విడనాడనోపునే ?

అ త్మ శు ద్ధి.

చ॥ చెడుగులతో నొకండు కొనుచెల్మిని దుర్గుణమబ్బదంచుఁ ద
దుఁడు పలుమారుఁబల్కుఁ బరిశోధనఁజేయఁగనద్దిసత్యమా
విడువక నీటిప్రబ్బలి భువిందటసంస్థితమై ప్రవాహము.
స్వేదలఁగఁదోడుతోన్మునిగివెండిసుఖస్థితిఁగాంచుదొంటిమై
దౌర్జన్యము.

చ॥ ఒదిగి పరాజ్ఞ కున్వారచి యూరటఁజెందనిదీనమ ర్హ్యలం
గదిమి భయంబుఁజెప్పుదురు కాదనువారలజోలిఁబోవ రే
యదనునఁగొంద రిజ్జగతినారయ వ్యాఘ్రము లేడిపిల్లపైఁ
గదియునుగాని గోటఁజెనకంగలదే మృగరాజు నెత్తరిన్.

స్వ ధ ర్మ పా ల న.

చ॥ కుశలముఁగోరి కోరికలఁగొల్లగఁగూర్చి ప్రజానుర క్తిమై
వశమతిఁబూని మానవులఁబాలనఁజేసిన నంతరాజు స
ద్యశఁమునుఁగాంచు నెట్లనినధర్మతనూభవుఁ డేలిరాజ్యముం
దశదిశల స్వధర్మపరత స్వలయించె యశమ్ము శమ్ముగన్.

ఆ ర్థ ర త్న ణ ము.

ఉ॥ ఎన్నననశ్వరంపుసుఖమేర్పడ నా ర్థతతి నృసింహదా
సన్నుతుడై ప్రసిద్ధిగొనఁజాలును సత్యము మానవాళిచేఁ
గ్రన్నన మానవుండు; విను కిర్ణుడు ధార్మికతస్వహించి యా
పన్నజనాభిరక్షకతఁ బాదుకొనఁడె యశోబ్ధిసత్యమున్.

చ॥ పరులకుఁగీడుమూడు నెడఁ బ్రాణమువీడుటకై ననోర్చి బం
ధురకృపఁజూపినూనవుండుతోడ్పడియెప్పుండుమేలొనర్చు; శం
కరుండు విపత్పరంపరలఁగాంచి సుర త్తననాశ్రయింపఁగా
గరళముమెక్కి- యార్దులనుఁగానఁడె వింతగ మృత్యుజేతయై
న నా శ్ర య ము.

చ॥ ధనయుతుడై నవగానవుని దప్పుక బాదుగులాశ్రయింతు; రా
ధనము లయింపఁ దారపుడె దప్పులకేగుదు రాతురంబున
నృసింహగొని సంతతిమ్ము ఫలసాదపపుష్పరసంబుఁగ్రోలఁ దా
జను నని యద్దిలేతరి సాగునొకో తిలకింపవృత్తమున్.

అ నా త్మ జ్ఞ త.

చ॥ ధరఁ బరకార్యసాధనము ధైర్యముచేత నహింపఁబూనిన
న్నరుండు కిరంబుదై నగతి నాశనమొందుట సత్యమొందుమే
లరసి పగోపకారము సహాయములేక గణింపఁబూన శం
కరునయనాగ్నికీలలనుగాముండుప్రవృత్తిఁడెరూపుమాయఁగన్.

చ॥ మొనగలవానిపై తనదుమూర్ఖతఁజూపి దురంతకృత్యము
ల్పనిఁగొని సేయుమానవుండు భంగపడున్ భుజశక్తిహీనుడై
చెనఁటియొకండు చేవగలచింతను గొడ్డలిచేతమోదిన
దనభుజసారమంతయును దద్దయువ్యర్థమునెంద్రుక్కడె.

గుణప్రాశస్త్యము

చ॥ అరయఁగ మానవుం డొగిదురాత్తుకుండైనను నిండుశ్రద్ధనే
మరకగణించినట్టికళ మాన్యత నెక్కుడుగాంచి భూషితా
భరణమటంచు బేర్పడదె ప్రాణభయంకరదీర్ఘ పృష్ఠరా
ట్చిరమునఁ దేజర్ణి మణిచేకొను నేయెపుడైన హైన్యమున్

దాంబికము

ఉ॥ శాత్రువుఁడొక్కరుండు తన సన్నిధిలేమిఁ బ్రగల్భశక్తివా-
జ్ఞాత్రముఁజూపువైఁగని మాన్యవిహీనత దాగుమర్చుడి
ధాత్రిని రాత్రికాలమున దర్శముఁజూపి తమఃకదంబము
త్తితుఁడురా బిలాంతరవిలీనవిచేష్టకుఁ జొచ్చునల్లనన్

ఉ॥ పట్టునుబట్టి యాచకులు పల్లరువేడిన బూటకముల
నైట్టుగఁబల్కి ద్రవ్యముచు వీడక దాంబికుఁడంపఁజూచునె
ప్పట్టుల శారదాభ్రము నభస్థలిఁ గర్కశగజితాత్మమె
కట్టడి వషణ్మాన్యతనుగాంచదె లోకమెరుంగ వెల్లనై॥

సారగ్రాహిత్యము

చ॥ సుకవులుదాహించురసశోభితకాన్యములందు వర్ణన
ల్పకఠితవాగ్మియాబుధుండు భావమునందుగ్రహించు; మందుఁ
వికలమనస్కుఁడొచునె వివేకిచకోరము పూర్ణచంద్రచంద్రా
ద్రుకలహరించు; నేర్చునె హరింప మరొక్కపులుంగు జాణయై

ప్రియవస్త్రప్రాప్తి

చ॥ హితవువహించి మార్దవము నెంతయుఁగాంచివచించుమాన
వుండతులితశాస్త్రసంభరితుండై లభియించుటమర్ల భంబిల
న్యతముఁజూడనుర్చునకు స్వాప్యజూపి మత్తెతరోగికి
స్నితపుగవ్యాధిమాన్వలభియించు నెయకాక్షధమందుఁజూచినన్

పరేంగితము

చ॥ కడకవహించి పండితుని కష్టముఁబండితుడేమొరుంగు న.
జూడుతగఁదత్పరిశ్రమము సుంతయు నెప్పుడుఁగాంచలేదుగా
పుడమి నదెట్లనంగ విను పున్నెమొరుంగనినంధ్య నేర్పునే
కడిమి వధూప్రసూతిభవకష్టపరంపర లొక్కనాటికి

ఆత్మరక్షణోపాయము

ఉ॥ శాస్త్రవబాలు బాలుడని త్పత్రియుఁడా త్తదలంచివీడ నా
శత్రుకుమారుడే పరమశత్రువుడై తనపాలిమృత్యువా
గాత్రమునందు దుర్వణము గల్గిన నిష్కృతిసల్పకుండిన
స్థాతి శరీరభాదులను దద్ద్రణ మేర్చునుగాదె వహ్నియై
విత్రిసహాయము

చ॥ పరబలభేదనుండు నిరువద్రవమైన సహాయమేర్పడక
నిరుపమశక్తిగాంచి యవసీతలమందు జయించుసర్వము
నురుబలశాలి మారుతము కొంకకతోడ్పడక బావకుండు సం
భరితమహాశిఖుండునయి భస్మముఁజేయఁడె సర్వలోకముల్

ఉ॥ ఎక్కుడువైరమూని బలమేర్పడి శత్రువు లాక్రమించినం
జిక్కును జెందఁజాలఁ డవని న్నవ్విజనవ్రజగోప్తుఁడౌటఁ బె
న్నక్కువఁబార్థివుండుకడుమార్కొనివైకొనవృష్టికుండునే
యక్కట ఛత్రిమొక్కటిసహాయముగల్గినమానవుండెదన్

ప్రారబ్ధము

చ॥ కడుబలవంతుడౌనరుండు కాలవశంబున లాతివారిచే
సుడిబడఁనిక్కటుల్లుడిచి శూరతఁగోల్పడి కర్మబంధము
నడువఁడదెట్లనన్నలుఁ డఖండపరాక్రముఁడయ్యుఁ జెందఁడే
యిదుములుఁబూర్వమాంకుగలియేచఁబరాభవమొందిఖిన్నుడై

ప్రతిజ్ఞాచరణనిర్వహణము

చ॥ మనసున సాహసంబొదవ మానధనుండు ప్రతిజ్ఞజేసిసా
ధనముననిర్వహించు బెడిదంబగు కట్టములోంది న్యాయమే
దిని సభ భీముడబద్ధవిడి తీవ్రమహాప్రతినంబురాజువై
బనిగొనిసల్పి దానిఁ దుడిబట్టఁగఁజేయఁడె మడ్డుచెంగట
సుబోధము

ఉ॥ స్నేహితుఁడొక్కరుండు తనచెంతను జేరి ప్రియంబువల్కిన
స్నాహసవృత్తి నద్ది వినఁజాలనిమానప్రఁడొందు నాపద
ల్పేనాగతి న్సుబుద్ధి వినఁజెప్పిన రాజనరేంద్రనందనుం
డూహ నెనర్పమిం జెడఁడె యుత్కటసంకట మొడి బేలయై
బంధుద్యేషము

ఉ॥ నిందనొనర్చి బందుగుని నేరములంగలిపించి మీఁదటం
గ్రిందునుమీఁడుఁజేసిన నికృష్టుఁడు తత్సలముందుఁదానె త
న్నందనుచేత నెక్కతరి నాఁడు మఱిందిసి భూరివంచనం
జెందఁగఁజేసి కంసుఁడు నశింపఁడె యల్లునిచేత వధ్యుఁడై
సాహసాంకము

చ॥ ప్రతిజ్ఞనించుకట్టదశ భండనభూమిని గాంచి విక్రమో
న్నతిఁజెలరేగి వైరులను నాశముఁజేసి మహాహవంబులో
మృతిగొని ఖ్యాతిఁగాంచునరుఁడొందుసుయోధను సేనలాజిస
మ్మతిబలినిచ్చిచచ్చియభిమన్యుఁడుకాంచఁడె వీరభాగము
శరణాగతవాత్సల్యము

చ॥ శరణుమాటవిన్న నవిచారతదొట్టిల నాదరించి స
త్వరమునఁగావఁబూను వసుధ స్మరణాగతవత్సలుండు కి
న్నరుఁడుగయుండుభీతిలుచునారదుఁడంపుఁగఁ బాండవేయుని
స్మరణనివేడఁ గావఁడె విచారణఁదక్కి కిరీటి మేటియై

అమానుషకృత్యము

ఉ॥ శుద్ధమనస్కుడొక్కఁడుఁడనూయవహింపకతండ్రుడైక్రియా
సిద్ధివహించి కార్యముఁ బ్రసిద్ధిగఁజేగొను సంతతమ్ము సి
ద్ధుద్ధతిఁగుంభ సంభవుడహోయన దేవత లబ్ధివారి స
త్పద్ధతి నొక్కనూరుగొని పానముఁ జేయఁడె వట్టిపోవఁగ

పాపఫలము

ఉ॥ మోసముగానలేక మదిమోహముఁగాంచి దురంతకృత్యము
ల్పేసినప్రాణి తత్త ణమచెందు సహింపఁగరానిబాధల
న్వాసవు మంకుచేతలను వల్లభు నిల్వెడలించి నాఁ డహ
ల్యాసతి కాంచదే దృఢశిలాకృతిఁ దత్ఫలమొక్క పెట్టుగ

నస్తుపాశస్త్యము

ఉ॥ ఒక్కఁడుచాలు నీప్పితము నొవ్వకతీర్పఱునుండు మర్త్యుల
న్బొక్కుదురాశలంగొలిపి బిచ్చముఁ బెట్టనిలోభులేల వే
లొక్కముఁబోసి తెచ్చిన విరుద్ధపుగోగణమేల చాలదే
చిక్కనివేల్పుటా వల వసిష్ఠునకు న్బరితుష్టిఁజేయఁగ

గుణగ్రహణము

ఉ॥ శాంతినిధానులై దొరలు సంతసమాత్మవహించి సత్కళా
వంతుల నుత్తమాంగమున వన్నెగఁదాలించి సత్కరింతు ర
త్యంత మదెట్లన న్నరుడు తద్దయు నన్యులవీడి సత్కళా
వంతుని శీర్ష మందు నెడఁబాయకదాల్చుడె దేవదేవుడై

ఇష్టానిష్టకూచనము

చ॥ విఫలములయ్యు మూర్ఖులకు వీరకనుసజ్జనవాక్యసంతతుల్
సఫలతఁగూర్చుఁ బ్రాజ్ఞులకు; సాదరయోషిదపాంగవీక్షణం
బఫలమొనర్చి బాలకుల, కంగజబాధితయూనకోటికి
సఫలతఁగూర్చునిజ్జగతి సాంద్రవిరాగసురాగదాయితై

అ వి వే క ము.

చ॥ అతులితభావసంచయర సాత్మక కావ్యముఁగాంచియాత్మలో
సతతమునిందఁజేయుమది జాడ్యముగూరిచి భేద మొందఁబోఁ
డతనుజడత్వధారి సముదంచితకంచుక మున్దరించి వి
శ్రుతగతిరై కదూరదొకొ శుష్కపయోధరధారి బేలయై.

ఇతరకృతవస్తుప్రకాశము.

ఉ॥ ధర్మపరుండులోకమునఁ దద్దయుఁగీర్తి గణింపఁబ్రాజ్ఞుఁ డా
నిర్మలకీర్తిఁ గావ్యముల నిక్కమువర్ణనఁ జేయవర్ధిలు
శర్మముఁగాంచి నీరమునఁజారుతరాజము సూర్యరశ్మిచే
నిర్మలశోభఁదాల్పదొకొ నిశ్చలసంపదకు స్నిధానమై.

బహులఘుతరసాధ్యము.

చ॥ పదుగురుదుర్జను ల్కలిసి పాయనిచెల్మినిజేయ వారితో
విదితబలుండు మర్త్యుడుభువింగడుమార్కొని పోరఁజాలఁడ
య్యదియెటులన్న బాలతృణమల్లనఁగూర్చినత్రాటిచేమహా
మదగజమైనఁగట్టువడి మానదె మానసమున్నతార్భటిక॥

దై వ బ ల ము.

ఉ॥ పంతమునన్నరుండాకఁడు పౌరుషమాత్మవహించి కార్యము
న్సంతముఁజేయజాలఁ డనయ మ్మలదై వము సూడకుండిన
న్సంతయుసాగు నే రథము చొక్కపుటశ్వయుగంబుగూర్చిన
న్వీంతగఁజక్ర మొక్కటి విభిన్నము సెంది తొలంగిపోవఁగన్.

నీ చ మ హి ము.

ఉ॥ వాక్కులమాధురీరస మవార్యగతిం గురుపించుపండితుం
డాక్కఁడులేకయున్న సభ నున్నతుఁడౌను జడుం డదెట్లన
న్నెక్కొని పర్ణ భాస్వదవనీరువాసంతతి లేనిచోట స
మ్యక్త శలేనియాముదపుమా నెఘునంబువహించునెప్పుడు॥

నిష్ఫలవ్యాపారము.

ఉ॥ కానుగణింపనేరక వికాసముబుద్ధికిలేక మానవుం
డాసఫలింప యాచక సహాయముఁజేయగలేడుదుర్దేశక
భాసురగ్రీష్మమందునఁ గబంధవిహీనములొనగావుగ
ల్గాసిలుపాంధపాళికి సుఖస్థితి నీర మొసంగనోపున
సుగుణప్రభావము.

చ॥ అగణితసద్గుణుండు సుగుణాన్వితునింగనుగొన్నమాత్రఁద
త్సుగణతత్త్వరించుగుణశూన్యుఁడు నిత్యముఁజెల్లిఁజేసిన
న్నెగడిగణింపలేడు నళినీసుమనోమకరందభుక్తిభ్రం
గగణముపాలుగాక మఱిఁ గప్పకునెందు లభింపనేర్చున
పూర్వకర్తానుభవము

ఉ॥ భూశలమందుమర్త్యుఁడుప్రభూతఫలంబునుగోరియార్యుల
నేతమునందు భక్తిగొని చేరిభజించినఁబూర్వకర్మసం
ఘాతవిధంబుఁగాంచు శితికంఠగళస్థితసర్పవల్లభుం
డాతరుణేందు శేఖరకృపాప్తినిమానెనె గాలిమేతలఁ
కృతజ్ఞత

చ॥ అరసిమనీషియాదరము నార్యులకుంబ్రసరింపఁజేసిమే
ల్నిరతము నాచరించుఁ గడునేర్పరికాన నదెట్టులన్నచో
నరుఁడు జలమ్ములుంచి జలనమ్మునఁబెంచిన నారికేళము
ల్విరివిగఁ గాచియిచ్చుసరవి న్నధునీరము లెల్లవారికిఁ
కృతఘ్నుత

ఉ॥ చెంతకుఁదీసినిత్యము వశీకృతుఁజేసి ప్రియంబుఁజూపన
త్యంతముదుర్జనుండుహృదయంబునఁ గిల్చిషమున్విడఁడుచూ
సాంతముఁబాదుఁజేసిసుధఁజల్లిప్రసక్తివహించి పెంచిన
న్మంతయుఁజేదువాయునె వెనుదిధర నింబమహీజసంతతుల్

మహాపాపము.

చ॥ షీతితలమందుఁ బ్రాజ్ఞుఁడు విశేషపరిశ్రమదూరుఁడై చమ
త్కృతిలఘుభూరియత్నములు రేయిఁబగల్గఘుభంగిఁజేయు స
న్నతపథమొప్పు నెట్టులన నూత్ననదీర్పురము ల్దటస్థితో
చ్చిత్రతరుఘాససంఘటిఁగ్రసించుటలేదె యొకేవిధంబుగఁ॥

అత్యావశ్యకత.

చ॥ కరమునురక్తితోఁ బ్రజలఁగంటికి రెప్పవితానఁబ్రోచు భూ
వరుఁడు లభింపకున్నఁ బ్రజ వైభవహీనతఁజెంది నష్టమా
త్వరగతినావిక న్నడుప వారిధియందునఁ గణధారుఁడే
దొరుకకయున్న మున్గదొకొ తోరపునావికవస్తుపూర్ణయై
సేవ్యసేవకాంతరము.

మనఁజూడొకండు సంతతము మానవనాయకు నాశ్రయించి కై
కొనుఁదదనుగ్రహంబుఁ దదకుంతితసంపదఁగాంచలేడు తా
ననిశమువేడి శంకరుఁ దదాదరణంబువహించు భక్తుఁడై
పనిగొని కాలకూటగళుప్రాభవమూనునె లబ్ధయత్నుఁడై॥

సాధునిబంధము.

చ॥ దొరకొని దుర్జనుండొకఁడు దుందుడుకొప్పదురంతకృత్యము
ల్లరకరియై ఘటించునెడ గాసిలుఁగాదె సుహృజ్జనంబు ని
ష్కరుణుఁడు రావణాసురుఁడు జానకి వంచకుఁడై హరించుచో
శరధికి బంధనంబుఁ గపిసంఘముచే సమకూరెఁ దోడుతో॥

పమబలనిరోధము.

చ॥ అమితబలుండు దుర్బలులకారడిగూర్చక విక్రమాఘ్యతో
సమరమొనర్చి తజ్జనితసత్వముమాపునుగాదె మిక్కిలి
స్థిమిగఁజూపుచోఁ దృణము పై వడిఁబారక యప్రమత్తుఁడై
గముచు మహాత్మరూత్మరముగంధవహుం దురుశక్తిసూపుచుఁ

దురాశాలంబనము.

ఉ॥ మందమనీషియొక్కఁడు సమర్థునక బౌద్ధపూర్ణలాభము
నెందఁ దలంచుచున్నమును జేసిన నాతఁడు వొందఁబోఁడుగా
నిదితత్రాస్వబాహుడవని స్పృధువృక్షఫలంబుఁగోరిన
నెందఁడె వంచనమ్మును వాసింప జనుల్గుడువిన్నఁబోవుచున్
జీవయాత్ర.

ఉ॥ మృత్యు వహర్నిశంబుఁగడిమి న్నననఁటిచరింప భూమిపైఁ
బ్రత్యహమందు వైభవముపట్ల నరుండు కృషిన్వహించెను
స్సత్య; మదెట్లన న్విచుఁడు సర్పమునోటనుజిక్కి యీఁగల
న్వత్యనొనర్చుఁబాట్లకయి యాతురతనైని కప్ప బేలయై॥
ధూతలక్షణము.

ఉ॥ సమ్మతిఁగోపవంతునకు శాంతవచస్సులుపన్యసింపఁబో
వలమ్మనియాగ్రహించు విహిణోక్తులుదెల్పెడి సౌమ్యవక్తపై
నిమ్మహిఁబావకంబున యధేచ్ఛగఁగాచిననాజ్యమందుఁదో
యమ్ములుపోయ భగ్గుమనియద్దిర! మండు భయంకరమ్ముగన్
పరస్పరవిరోధము.

బలయుతుఁడెవ్వఁడోపఁ డెడఁబాయుటకున్ స్పృధుకోపజన్యమా
యలఘువిమోహమట్టిన్మృపుఁడందఁగనోపఁడు రాజ్యసంపద
ల్పలుమరుఁగృష్ణపక్షమున బంధురమాతిమిరంబుఁగూడి రా
తిరిలితచంద్రఘృష్టల హరించును మీరి దినక్రిమంబుగన్
క్రోధప్రభావము.

చ॥ ఇలనుబరస్పరంబుమది నీనునమంతులకుద్భవించు సం
కులమదదృష్టి సత్వరము గూల్చుసమూలముగా నృపాలకు
నైలఁగిప్రచుఁడవాతహతిచేనగు మ్రాకులరాపిడి నృగ
ల్లిగి ధనంజయుండకటగాల్చు సవృక్షధరంబుబూదిగన్

